

OP DE BARRICADEN VOOR

“Wat zou de toekomst van Vlaanderen zijn, als we Vlaanderen niet als Vlaanderen maar als een onderdeel van de Europese Unie bekijken?” Nieuw Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen wil buiten het Vlaamse keurslijf maar ook buiten de kaders van de Europese Unie denken. Dat moet over vijf jaar leiden tot een handleiding voor het Vlaanderen van de komende decennia.

Peter Swinnen is sinds 1 juli Vlaams Bouwmeester. Hij treedt daarmee in de voetsporen van Bob Van Reeth en Marcel Smets. De Brusselaar is jong (1972) en heeft een uitgesproken mening. Jarenlang zocht hij het debat op: als journalist stedenbouw en architectuur bij de krant De Tijd, als organisator van lezingenreeksen, als lector aan de Brusselse architectuuropleiding Ter Kameren/La Cambre, als auteur van opiniestukken in nationale en internationale vakbladen en magazines. Sinds 1 juli besteedt hij officieel, net zoals zijn voorgangers, zeventig procent van zijn tijd aan het Vlaams Bouwmeesterschap. De resterende tijd spendeert hij aan zijn architectenbureau 51N4E (de Engelse breedte- en lengtegraad van Brussel), waar Johan Anrys en Freek Persyn zijn medevennoten zijn. Dat bureau ontwierp onder meer het vernieuwde Groeningemuseum in Brugge, C-Mine op de mijnsite van Winterslag en de site Lamot in Mechelen.

Peter Swinnen werkt nog aan zijn beleidsnota, maar heeft uiteraard al een visie op zijn periode als Vlaams Bouwmeester. Om te beginnen is er zijn profiel, dat opnieuw totaal anders is dan dat van zijn voorgangers. Dat is een goede zaak, vindt hij.

Peter Swinnen | Het toont aan dat het concept werkt. Er is overigens wel één rode draad tussen de drie bouwmeesters: de passie voor kwaliteitsvolle ruimte. Bob Van Reeth is van nul begonnen en heeft de overheid als bouwheer op het belang van duurzaamheid gewezen. Marcel Smets heeft het actiefeld een eerste keer verbreed door er landschap en infrastructuur aan toe te voegen.

U bent opvallend jonger dan uw voorgangers.

Peter Swinnen | Met mijn 38 jaar ben ik net oud genoeg om voor de functie in aanmerking te komen.

Voelt u zich daarmee een exponent van een nieuwe generatie?

Peter Swinnen | Ik beschouw mezelf als een verdediger van kwaliteitsvolle ruimte, niet als een exponent van een nieuwe genera-

Peter Renard

tie. Als architect maak ik wel deel uit van een nieuwe generatie, als Bouwmeester zeker niet. Dat zou ik een verenging van mijn opdracht vinden. Uiteraard zal ik andere accenten dan mijn voorgangers leggen. Maar ik ga voor niks op de barricaden staan, behalve voor kwaliteit.

In uw vorig leven engageerde u zich wel. U mengde zich in het maatschappelijk debat, schreef opinieartikels in kranten, doceerde...

Peter Swinnen | Mijn vorig leven is grotendeels ook nog mijn huidige leven. En u zegt het correct: ik mengde me in het debat. Het debat is breed en dat wens ik zo te houden. Ik wil dat niet verengen tot jonge versus oude architecten of ruimtelijk planners. Dat heb ik nooit gedaan.

Is er wel voldoende debat over stedenbouw en ruimtelijke ordening in Vlaanderen?

Peter Swinnen | Er is nooit voldoende debat, maar de voorbije tien jaar hebben mijn voorgangers het debat in Vlaanderen wel flink aangewengeld. We moeten het debat op een goede manier blijven voeren, en niet in welles-nietesspelletjes verzanden. De discussie is vaak te ijl, gaat te weinig over concrete zaken. Daarin kunnen we zeker iets van Nederland leren. De Nederlandse Rijksbouwmeester is sterk in de denkprocessen van de overheid verankerd. Mijn Nederlandse collega Liesbeth Van der Pol vertelde me dat ze van bij het opstarten van een project wordt geconsulteerd – op dat moment is niet eens duidelijk of het wel tot publiekprivate samenwerking zal komen. Ook de Vlaams Bouwmeester moet aan de bron zitten. Pas dan kunnen we het verschil maken en het debat structureel voeren. Ik heb geen zin om vijf jaar lang met negatieve adviezen het schoolmeestertje te spelen. Dat is mijn stijl niet.

Bent u niet bang dat u zo sterk in de administratieve mallemlen wordt gezogen, dat uw stem niet meer wordt gehoord?

Peter Swinnen | Dat gevaar bestaat zeker. Een Bouwmeester die te zelfstandig is, wordt buitenspel gezet. Een Bouwmeester die te diep in de administratie zit, wordt monddood gemaakt. De waarheid ligt in het midden. Men moet ons vanwege de inhoud om advies vragen. Als ons advies een pure formaliteit is, hoeft het voor mij niet.

kwaliteit

Maar u denkt wel dat het u zal lukken?

Peter Swinnen | Het pad is door mijn voorgangers uitgezet en ik ben de banden met alle mogelijke “klanten” aan het aanhalen. Ik merk bij hen veel goede wil, maar vind sommige afspraken te vaag. Daarom gaan we een actief protocolbeleid voeren. Als we duidelijke afspraken maken, kunnen we ons op kwaliteit concentreren. Alles draait om kwaliteit. Dat maakt de opdracht er niet eenvoudiger op, want kwaliteit is geen objectief gegeven. Of iets mooi of lelijk is, is irrelevant. Maar de kern en de noodzaak van kwaliteit zijn wel een objectief gegeven.

Wat is de kern van kwaliteit?

Peter Swinnen | Kwaliteit bewijst zichzelf door haar maatschappelijk belang. Ik heb geen interesse voor dit of dat detail. We moeten van het grote naar het kleine werken, van boven naar onder. Als het grote verhaal niet goed zit, heeft het kleine weinig slaagkansen. Ik onderschrijf wat mijn voorganger Marcel Smets zei: ik hou me liever met vijf goede dossiers bezig dan met vijftig wankele. Misschien meer nog dan Marcel, wil ik de buitenwereld daarvan bewust maken. Niet dat we een aantal zaken niet willen doen. Wel om duidelijk te maken dat

Peter Swinnen: “Vandaag is er een grote discrepantie tussen welgemeende studies en de realiteit. Laten we studies met veel realiteitszin maken, een kwaliteitsvol kader uittekenen.”

› De kust heeft de kwaliteit van een soort Berlijnse Muur ‹

Peter Swinnen: "Duurzaam bouwen is duurder, maar die extra kosten worden nadien dubbel en dik terugverdiend. Het gaat vooral om het maken van duidelijke keuzes."

dossiers die op ons bureau terechtkomen, zorgvuldig moeten samengesteld zijn en met goede intenties moeten worden ingediend.

Waarvan moeten lezers van Ruimte Peter Swinnen kennen?

Peter Swinnen | (lacht). Mij of mijn bureau?

U en uw bureau.

Peter Swinnen | De lezers zouden mij kunnen kennen als een stem in het maatschappelijk debat. Ik heb zes jaar lang voor De Tijd geschreven, als hoofdredacteur architectuur en stedenbouw. Ik heb ook in veel tijdschriften gepubliceerd, van Archis tot Knack. Ik vertolkte daarbij een uitgesproken mening en dat is in Vlaanderen niet zo gebruikelijk en dus gevaarlijk. In Leuven, Antwerpen en Brussel heb ik zes seizoenen lang lezingen georganiseerd. Ik heb les gegeven en het werk van mijn studenten naar buiten gedragen. Ook ons architectenbureau heeft een eigen profiel. We hebben in opdrachten en met eigen initiatieven het debat opgezocht, soms enigszins uitdagend, en dat zowel in binnen- als buitenland. Wie een beetje de actualiteit volgt, zou ons dus moeten kennen. Maar het is geen vereiste.

U zegt dat er nooit voldoende debat is, maar dat het de voorbije tien jaar wel is aangezwengeld. Beschouwt u dat als een verdienste van het Vlaams bouwmeesterschap?

Peter Swinnen | Absoluut. Alles kan beter, maar vijftien jaar geleden was er in Vlaanderen geen debat over stedenbouw en ruimtelijke ordening. Er waren lezingen, maar dat zijn unilaterale mededelingen.

Welke klemtonen wil u als derde Vlaams Bouwmeester leggen?

Peter Swinnen | De eerste twee bouwmeesters hebben vooral een interne blik op Vlaanderen gericht: hoe kan Vlaanderen binnen zijn grenzen werken aan betere ruimtelijke en architecturale kwaliteit? Ikzelf heb de vaste wil om een externe blik op Vlaanderen te richten. De tijd is daar rijp voor. Kijk maar naar Vlaanderen in Actie (VIA) en het daarmee samenhangende Pact 2020 waarmee de Vlaamse regering van Vlaanderen een Europese topregio wil maken. Op de eerste bladzijde staat: "De ruimtelijke kwaliteit van Vlaanderen blijft zorgwekkend". Voorts komt ruimtelijke planning niet veel in het protocol

voor, maar die ene zin zegt me: "Vooruit, we hangen onze wagon aan het protocol". We beschikken met Vlaanderen in Actie eindelijk over een ambitieuze trekker, die bovendien Europa als horizon heeft. Voor mij is Vlaanderen een abstract studieterrain in Europa, waar ik als geboren en getogen Brusselaar met een wat exotische blik naar kan kijken. Er zijn verschillende modellen van Europa denkbaar. Maar ook het Europa van de regio's is een feit – al wil dat niet zeggen dat landen moeten worden opgedoekt. Sommige regio's stralen een soort kwaliteitsvolle ruimtelijke identiteit uit, maar Vlaanderen heeft die uitstraling niet. Kijk naar het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Daar zijn geen keuzes gemaakt. Men heeft alles willen doen, waardoor een kat haar jongen niet meer terugvindt. Ik wil Vlaanderen vanuit een positief speculatief oogpunt bekijken: wat zou de toekomst van Vlaanderen kunnen zijn, als we Vlaanderen niet louter als Vlaanderen maar als een onderdeel van de Europese Unie bekijken? Laten we eens grensoverschrijdend denken. Binnen Vlaanderen zie ik vijf regio's als interessant studiegebied: de kust, de Eurometropool Rijsel – Kortrijk, de Euregio Maas - Rijn, de delta Antwerpen – Rotterdam en tot slot de moeilijke maar ruimtelijk boeiende rand rond Brussel. Dat zijn compacte regio's met een schaal tussen het nationale en regionale niveau. Deze keuze zou ons in staat stellen om buiten het Vlaamse keurslijf maar ook buiten de kaders van de Europese Unie te denken. Dat zou over vijf jaar moeten leiden tot een werkdocument, dat realiteitszin koppelt aan een prospectieve en speculatieve visie. Dat document is geen boek, maar een open handleiding voor een mogelijk Vlaanderen van de komende decennia.

U had het over Vlaanderen als blinde vlek in Europa. Andersom kijkt Vlaanderen ook naar Brussel alsof het ruimtelijk een blinde vlek in Vlaanderen is.

Peter Swinnen | Niemandsland, ja. (aarzelt). De ruimtelijke kaart van Vlaanderen met een gat in het midden, is achterhaald. We moeten een stedelijk gebied definiëren dat niet louter door die ruimtelijke grens wordt vastgelegd. Brussel is veeleer een wolk dan een uitsnede in de Vlaamse landkaart. Een wolk kan drijven, kan krimpen en groeien. Het ergste zou zijn als we Brussel zouden betonneren. Leopold II heeft in 1864 met grootschalige infrastructuurprojecten de huidige schaal van Brussel bepaald. Rond die infrastructuur is de stad gegroeid. Die zit tot op zekere hoogte erg logisch in elkaar. Waarom zou dat niet opnieuw kunnen? Waarom ontwikkelen we

vanuit Brussel geen duidelijke visie op stad en regio? Dat zou Brussel minder kwetsbaar maken dan het nu is. Die stad is zo kwetsbaar, zit zo gewrongen...

Vreemd, want in Vlaanderen leeft veeleer het idee dat Brussel bedreigend is, en zeker niet kwetsbaar.

Peter Swinnen | Brussel bedreigend? Absoluut niet! In welke zin?

De Brusselse expansie, de verfransende olievlek...

Peter Swinnen | Ja, maar dat bedoelde ik net met de wolk die kan groeien en krimpen. Brussel is ongedefinieerd – dat is zijn kracht en zijn zwakte. Brussel is zo statisch, terwijl een hoofdstad van Europa toch zou mogen nadenken over nieuwe verhoudingen, nieuwe vormen van flexibiliteit. En als dat bedreigend zou zijn, moeten we daarover praten. Zijn dat bedreigingen of mogelijkheden? Ik ervaar vandaag in Brussel veeleer een beweging naar binnen dan naar buiten.

U zegt dat Vlaanderen zich moet positioneren in een breder Europees geheel. Zijn er voorbeelden die Vlaanderen zouden kunnen inspireren?

Peter Swinnen | Spontaan denk ik aan Catalonië, maar dat moeten we met het team van de Bouwmeester nog eens goed bestuderen. Hoe dan ook moeten we geen kopie maken. Vlaanderen heeft ook heel eigen kenmerken. Neem nu onze kustzone, in haar huidige vorm. Die bestaat nog geen honderd jaar. Dat is niks in de ontwikkeling van een stad of een kleine regio. Laten we die eeuw als een testperiode bekijken, en nu aan de tweede periode beginnen.

Dat zou betekenen dat er met onze kust ruimtelijk nog iets aan te vangen valt?

Peter Swinnen | Laten we daar met open blik naar kijken. Vandaag is er een grote discrepantie tussen welgemeende studies en de realiteit. Laten we studies met veel realiteitszin maken, een kwaliteitsvol kader uittekenen, al was het maar voor, bijvoorbeeld, een deel van de kust. Ik wil geen oordeel vellen over dit of dat gebouw. Het gaat mij om de stedenbouwkunde of in dit geval de regiobouwkunde. We moeten afstappen van een laag ambitieniveau en van het kortetermijndenken. We kunnen in een soort convenant een ambitieniveau vastleggen, waarop we altijd kunnen terugvallen. Voor mij geldt zoiets als een Europese toets voor elke actie die we de komende vijf

Peter Swinnen: "De gewone tram is belangrijk voor onze mobiliteit, maar ook beeldbepalend. Ook hier zie ik in de sector de bewustwording over de ruimtelijke inpassing groeien."

FOTO: REPORTERS, CHRISTOPHE VANDER ECKENI

jaar ondernemen. Zijn we binnen de Europese Unie relevant bezig of niet? Ik wil ook met de Nederlandse Bouwmeester samenwerken over Europese regelgeving, zoals aanbestedingen en over onze Open Oproep, die uniek is in de Europese Unie. Marcel Smets heeft onze blik verruimd, ik wil de blik naar buiten richten. Vijf jaar is kort, maar ik hoop dat mijn opvolger de lijn doortrekt.

Laten we even terugkomen op de kust. Moeten we, geheel volgens de opvattingen van de dit jaar gehuldigde Renaat Braem, ook veel afbreken?

Peter Swinnen | Daar kan ik niet met ja of neen op antwoorden. In elke normale ontwikkeling van een stad is er afbraak en opbouw. De huidige kust heeft de kwaliteit van een soort Berlijnse Muur en is in dat opzicht een waardevolle getuige van het verleden.

In de Berlijnse Muur zijn eerst gaten gemaakt en dan is hij gesloopt.

Peter Swinnen | We kunnen aan de kust geen tabula rasa maken. (zucht, denkt na). De Vlaamse Baaien, het kustplan voor de bouw van eilanden op de kust, heeft grote potentie. Het is potentieel een slimme manier om met grenzen om te springen. Het plan wordt vooral door de privésector gedragen. Maar het ruimtelijk kader ontbreekt. De overheid moet hier proactief optreden. We moeten alle partijen aan tafel brengen en het dossier in een breder kader bekijken. Ik merk dat wat dat betreft er goede wil bij de privésector aanwezig is en dat stemt me hoopvol.

Peter Swinnen: "De tijd is voorbij dat een ziekenhuis alleen maar een ziekenhuis was en een rusthuis alleen maar een rusthuis. Mengvormen komen op: seniorenzorg wordt bijvoorbeeld aan kinderopvang gekoppeld."

[FOTO: REPORTERS, DANNY GYS]

U noemde Catalonië als een voorbeeld voor Vlaanderen. Waarom?

Peter Swinnen | De Catalaanse politici zijn er met punctuele acties in geslaagd dingen te realiseren die mensen nadien aan de hele regio koppelen. Er zijn geen duizend dingen gerealiseerd, maar toch leeft het gevoel dat Catalonië goed bezig is. Dat gevoel leeft niet als het over ruimte en stedenbouw in Vlaanderen gaat. Steden als Antwerpen en Brugge staan wat dat betreft wel meer op de kaart, Vlaanderen te weinig.

Vlamingen moeten weer trots worden op hun ruimte?

Peter Swinnen | De vraag stellen, is ze beantwoorden. Dat geldt voor elke bevolkingsgroep in elke Europese regio. Een iets meer gestructureerd ruimtelijk kader zou voor de Vlamingen duidelijkheid creëren.

Het is opvallend dat u veel over ruimtelijke planning praat.

Tien jaar geleden is het Vlaams Bouwmeesterschap in het leven geroepen om van de Vlaamse overheid een beter bouwheer te maken. Dat is een snelle evolutie.

Peter Swinnen | Gebouwen maken nog altijd negentig procent uit

van het werk van het team Vlaams Bouwmeester, maar ze vormen niet het enige doel. Er is in tien jaar tijd ook veel veranderd. Toen Bob begon, trad de overheid nog zelf als bouwheer op. Vandaag selecteert de overheid via DBFM ("Design, Build, Finance, Maintenance") en andere formules een gedelegeerd bouwheer uit de privésector. Die bouwheer realiseert de gebouwen waarin de overheid haar intrek neemt. Na een periode van 25 of 30 jaar worden die gebouwen opnieuw eigendom van de overheid. Dat is een totaal andere situatie dan tien jaar geleden. Goed bouwheerschap is daardoor nog complexer geworden. We moeten dan ook een stevig juridisch kader vastleggen waarmee de overheid de kwaliteit van deze gebouwen kan bewaken. Overheidsgebouwen die door de privésector worden gebouwd, boeten immers aan kwaliteit in. Dat is een economische realiteit.

Bob Van Reeth zei vaak: "Kwaliteit kost niet meer geld."

Peter Swinnen | Dat is niet waar, of vandaag niet meer helemaal waar, gezien onze strenger wordende normen wat betreft duurzaamheid en energieverbruik. Duurzaam bouwen is duurder, maar die extra kosten worden nadien dubbel en dik terugverdiend. Het gaat vooral om het maken van duidelijke keuzes.

Peter Swinnen: "Sommige regio's stralen een soort kwaliteitsvolle ruimtelijke identiteit uit, maar Vlaanderen heeft die uitstraling niet."

› Voor mij is Vlaanderen een abstract studieterrein in Europa ‹

Als overheidsgebouwen door de privésector worden gebouwd, draagt de privésector de kosten van duurzaam bouwen en gaat de overheid lopen met de winsten die voortvloeien uit het lagere energieverbruik. In de sociale huisvesting is het net andersom. Daar betaalt de belastingbetaler meer voor duurzame woningen, en gaat het energievoordeel naar de huurder.

Peter Swinnen | In die zin is duurzaamheid vaak moeilijk afdwingbaar. Maar ik merk dat de privésector vanuit zijn eigen logica vragende partij is om kwaliteit te kwantificeren. Nu weten we niet hoe zwaar kwaliteit doorweegt, en welke elementen in de weg van de aanbesteding van overheidsgebouwen moeten meespelen. Terwijl de privésector de onderhoudskosten voor de volgende 25 jaar wel perfect in een aanbesteding kan inschrijven. We moeten dus over een beoordelingsinstrument voor kwaliteit en duurzaamheid kunnen beschikken. Een stad als Antwerpen houdt daar in haar aanbestedingen al meer rekening mee, mede dankzij het werk van Stadsbouwmeester Kristiaan Borret. Vlaanderen heeft die ambitie ook, maar is iets moeilijker aan te sturen dan Antwerpen. Dat komt dus wel.

In de bewaking van kwaliteit en duurzaamheid van overheidsgebouwen moet de overheid een grote rol spelen, zegt u.

Peter Swinnen | De overheid heeft daar alle belang bij, want na dertig jaar worden die gebouwen weer haar eigendom. De overheid moet er ook over waken dat de kosten aan die gebouwen na dertig jaar niet beginnen op te lopen, en zij na de overdracht de factuur niet krijgt gepresenteerd.

Uw voorganger Marcel Smets hoopte bij zijn afscheid dat zijn opvolger ook op de zorgsector zou willen inzetten...

Peter Swinnen | Dat heeft hij van mij gehoord, tijdens mijn sollicitatiegesprek, denk ik (lacht). Neen, ernstig. Dat is evident en ook Vlaanderen in Actie benadrukt het belang van de zorgsector. Zorggebouwen zijn, zeker in verstedelijkt gebied, alom aanwezig en kunnen een sturende rol spelen in stadsontwikkeling. Daarenboven is er in die sector heel wat nieuwbouw op komst. We kunnen die geval per geval aanpakken of we kunnen een kadervisie ontwikkelen. De tijd is overigens voorbij dat een ziekenhuis alleen maar een ziekenhuis was en een rusthuis alleen maar een rusthuis. Mengvormen komen op: seniorenzorg wordt bijvoorbeeld aan kinderopvang

gekoppeld. We moeten daar een brede visie op ontwikkelen en kunnen alvast lessen trekken uit de aan de gang zijnde inhaaloperatie voor scholen.

Geldt hetzelfde voor sociale huisvesting?

Peter Swinnen | Vlaanderen wil tegen 2020 43.000 sociale huurwoningen en 21.000 sociale koopwoningen bouwen. Dat staat in het grond- en pandendecreet (2009). Sociale huisvesting is meer nog dan zorg een zichtbare component in de stedelijke omgeving – zorg en sociale huisvesting kunnen overigens interessante combinaties opleveren. Ook aan deze sector zullen we actief onze diensten aanbieden.

U wil zich ook buigen over stedelijke mobiliteit. Daar zou een Vlaams Bouwmeester tien jaar geleden niet aan begonnen zijn.

Peter Swinnen | Dat is zo. Maar Marcel Smets heeft de voorbije jaren wel hard op het belang van infrastructuur gehamerd en daarvoor mooie samenwerkingsverbanden opgezet. Hij heeft mensen goesting doen krijgen. Infrastructuur is gewoon belangrijk. Vlaanderen is nu bezig met de missing links in het autowegennetwerk. Maar daarmee is het werk niet af. Als Vlaams Bouwmeester kunnen we beleidsondersteunend onderzoek stimuleren.

De Lijn stelde vorig jaar haar Mobiliteitsvisie 2020 voor, een blauwdruk voor het stads- en streekvervoer in Vlaanderen. Daarin is sprake van herinstructie van de tram, ook in het streekvervoer. Zijn die plannen al ruimtelijk en dus kwalitatief getoetst?

Peter Swinnen | Neen. Er worden ook studies gemaakt over hoe een cargotram op weinig belastende wijze goederen tot diep in de stad kan krijgen. De gewone tram is belangrijk voor onze mobiliteit, maar ook beeldbepalend. Ook hier zie ik in de sector de bewustwording over de ruimtelijke inpassing groeien.

Wat moet er over vijf jaar over uw bouwmeesterschap worden gezegd?

Peter Swinnen | Dat het spannend is geweest en dat er in de Vlaamse regio een positieve evolutie in de kwaliteit van architectuur en ruimtelijke ordening kan worden vastgesteld. Dat de internationale uitstraling is vergroot. En dat mijn opvolger natuurlijk zin heeft om voort te doen...